

Obráz straty, smrti a bolesti v kontexte literatúry pre deti a mládež a v didaktickej reflexii

RUSŇÁK, R. – BACHUROVÁ, T.: Tematika straty, smrti a bolesti v literatúre pre deti a mládež a jej didaktická interpretácia v primárnom vzdelávaní. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2021. 173 s. ISBN 978-80-555-2683-6

Anna Timková Lazurová

Filozofická fakulta, Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Prešovská univerzita v Prešove
anna.timkova-lazurova@unipo.sk

Spoluautorská dvojica Radoslav Rusňák a Tatiana Bachurová siahla vo svojej vysokoškolskej učebnici *Tematika straty, smrti a bolesti v literatúre pre deti a mládež a jej didaktická interpretácia v primárnom vzdelávaní* po recepcne neľahkej téme, ktorá sa zvyčajne neocitá v centre záujmu (nielen) detského čitateľa. O to viac treba oceniť koncepciu i spracovanie tejto marginalizovanej témy, ktorá je pre dieťa obzvlášť náročná na prijatie a pochopenie.

Entity smrti, bolesti i straty, ktoré možno vnímať aj ako podoby fyzického zla, sa súčasná spoločnosť snaží zo svojho diskurzu čo možno najviac vytesniť – vnímanie konca sa v bežnom živote často zahmlieva, potláča sa, hoci je prirodzenou súčasťou a nezvratným procesom všetkých živých organizmov. V mnohých prípadoch sa tento fakt (najmä vo výchovnom rodičovskom pôsobení smerom k deťom) priam tabuizuje.

Jednou z ciest, ako možno o tomto fenoméne nenásilne uvažovať, je práve kontext dospelého i detského čitateľstva. Recipient má prostredníctvom umelecky kvalitnej a esteticky presvedčivej literatúry možnosť rozmyšľať o smrteľnosti ako o prirodzenej téme týkajúcej sa života každého človeka. Na základe literárnej reflexie môže čitateľ smerovať vo svojom vlastnom bytí k uvažovaniu o zmysle života a (aj vďaka tomu) intenzívnejšie prežívať všetko pozitívne vo svojej každodennosti.

Publikácia má v tomto zmysle ambíciu prispieť k doterajšiemu celku interdisciplinárneho skúmania týkajúceho sa fenoménu smrti z literárnovedného a literárno-didaktického pohľadu.

Autori sa v tejto súvislosti zamerali na vybrané texty intencionálnej literatúry pre deti a mládež a svoje literárnovedné reflexie dopĺňajú o didaktický rozmer. Cieľovou skupinou sú pritom deti/žiaci/čitatelia mladšieho školského veku v priestore primárneho vzdelávania – teda recipienti, ktorým je obzvlášť dôležité prezentovať zvolenú tému citlivo a v súlade s ich ontogenetickým vývinom aj psychologickými špecifikami.¹

R. Rusňák a T. Bachurová, rešpektujúc interdisciplinárny prístup k reflexii problematiky straty, smrti a bolesti, funkčne a vhodne rozčlenili svoju učebnicu na tri väčšie celky.

V prvom z nich, ktorý tvoria dve úvodné kapitoly, je problematika straty, smrti a bolesti (opierajúc sa o aktuálne lekárske a biologické východiská) ukotvená v širšom kontexte psychologických vied.

Tretia a štvrtá kapitola, ktoré možno z koncepcného hľadiska vnímať ako druhú časť učebnice, sú zamerané na literárnovednú a literárno-didaktickú aktualizáciu zvolenej problematiky v priestore intencionálnych textov literatúry pre deti a mládež (predmetom reflexie sú vybrané obrázkové príbehy, autorské rozprávky i poviedkové texty). Keďže súčasťou učebnicového textu sú aj konkrétne návrhy didaktickej transformácie vybraných

¹ Porov. aj Timková Lazurová, 2021, s. 168–169.

umeleckých ukážok, ktoré sú vhodné na realizáciu (predovšetkým) na hodinách čítania a literárnej výchovy v primárnom stupni vzdelávania, má táto učebnica potenciál byť nápomocná nielen v etape teoretickej prípravy budúcich pedagógov, ale môže sa stať aj vyhľadávaným zdrojom inšpirácie pre tých učiteľov z praxe, ktorí majú „interpretačnú odvahu“ a neboja sa siahnuť v edukačnom kontakte s textom ani po ukázkach tematizujúcich motív straty, smrti a bolesti.

Piatu a šiestu kapitolu učebnice môžeme vnímať ako jej tretiu (v istom zmysle nadstavbovú) časť, v ktorej sa čitateľovi/študentovi (prípadne učiteľovi z praxe, ktorý hľadá možnosti ozvláštnenia a spestrenia svojej didaktickej činnosti) predostiera sledovaná problematika v podobe vizuálnej stránky vybraných kníh (slovesné umenie je dopĺňané umením výtvarným a ilustračným, s ktorým vytvára jeden kompaktný celok). Recepčia ilustrácií je najmä pre detského čitateľa prirodzenou súčasťou kontaktu s knihou, preto túto časť učebnice možno považovať za vhodné a obohacujúce doplnenie reflexie zvolenej problematiky. Autorka v nej prezentuje výtvarnú stránku i možnosti didaktickej práce s ilustráciami vybraných obrázkových knižiek s tematikou straty a smrti, ako aj ich presahy do umeleckého textu.

V súlade s požiadavkami kognitívno-komunikačného a zážitkového vyučovania sa tak k budúcim učiteľom (ale i učiteľom z praxe) dostáva originálna učebnica, ktorá poukazuje na to, že kvalitná literatúra môže a má deťom hovoriť o všetkom – aj o strate, smrti a bolesti. Prostredníctvom estetického zážitku tak majú detskí recipienti vedení vnímavým učiteľom možnosť prežiť a pochopiť túto skutočnosť ako imanentnú súčasť života.

Súpis vybraných umeleckých textov a diel modernej literatúry pre deti a mládež, ktorý je prezentovaný v závere učebnice, je zároveň cenným zdrojom prameňov, v ktorých sa v rôznych podobách zrači motív straty, smrti a bolesti a po ktorých môže čitateľ/učiteľ v prípade záujmu bez váhania siahnuť.

Autori tak vytvorili originálnu a vo vysokoškolskej príprave aj v pedagogickej praxi užitočnú a využiteľnú učebnicu, ktorá poskytuje na jednej strane priestor na uvažovanie o zvolenej téme pre recipienta textu a jeho vlastnú reflexiu vybranej problematiky a následne ponúka možnosti estetického a didaktického spracovania problematiky straty, smrti a bolesti zobrazenej vo vybraných dielach literatúry pre deti a mládež v medziach primárneho vzdelávania.

Publikácia prináša v slovenskom kontexte doteraz chýbajúcu koncepciu výučby marginalizovaných tém spojených s vedomím smrteľnosti človeka v prostredí primárnej edukácie. Rozširuje literárnovedný a literárno-didaktický diskurz, týkajúci sa sledovanej problematiky, pričom ho začleňuje do širších súvislostí spoločenského, kultúrneho, psychologického, sociologického, religiózneho i tanatologického charakteru. V koncepcii učebnice sa zrači umelecký aj edukačný aspekt marginalizovanej tematiky bolesti, smrti a straty v priestore primárneho vzdelávania.

Učebnicou R. Rusňák a T. Bachurová nadväzujú na príklady praxe anglo-amerického prostredia a dávajú konkrétny príklad, ako možno reagovať na absentujúce systematické vzdelávanie v súvislosti s ťaživými témami v rámci čítania a literárnej výchovy v primárnom vzdelávaní na Slovensku.

Literatúra:

TIMKOVÁ LAZUROVÁ, A. (2021): Z posudkov recenzentiek. In: RUSŇÁK, R. – BACHUROVÁ, T. (2021): *Tematika straty, smrti a bolesti v literatúre pre deti a mládež a jej didaktická interpretácia v primárnom vzdelávaní*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 168–169.

Recenzia je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 010PU-4/2020 Interaktívna štylistika – analýzy a syntéza.